

R I I G I K O G U

8. istungjärk **Protokoll nr. 150 (8).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Wabariigi Walitsuse wastamine E. Kägu küsimise peale kommunist-terrorist Johannes Linkhorst'i asjus. — 3. A. Hint'i küsimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa raudtee asjus. — 4. Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek töö-hoolekandeministeeriumi tegewuse kohta Eesti kirjastusühisuse trüki-koja tööseisaku puhul. — 5. Eesti rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Tallinna tehnikumimaja ehitamise asjus. — 6. Awallikkude keskkoolide seadus — II lugemisel.

Riigikogu koosolek 28. septembril 1922. a. kell 10 h.

Kokku on tulnud 75 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**, pärast abiesimees **A. Kerem** ja abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse loosis: kohtuminister **J. Reichman**, siseminister **K. Einbund**, teedeminister **K. Ipsberg**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **J. Soots**.

1. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **J. Kukk**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra muutmise wõi täiendamise kohta ettepanekuid ei tehta, siis loen päewakorra sarnasel kujul, nagu ta wälja jagati, wastuwõetuks.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine E. Kägu küsimise peale kommunist-terrorist Johannes Linkhorst'i asjus. Kohtuminister **J. Reichman**: Wabariigi Walitsuse ülesandel on mul au häära rkl. Kägu poolt ülesseatud küsimise peale wastata järg-

mist: Johannes Linkhorst ei ole mitte karistusest wabastatud, waid tema karistus, nimelt surmaotsus, on eluagseks sunnitööks ümber muudetud. Linkhorst'i wahekorid kaitsepolitseiga on sarnane, nagu igal teiselgi wangil. Wabastada kõiki kommunisti, kes wangis istuwad, Wabariigi Walitsus ei saa, sest selleks pole tal õigust. Wabariigi Walitsus otsustab ainult armuandmise palweid. Missugune palwe tähelpanu leiab, missugune mitte,

see ripub igakord konkreetsetest asjaoludest ära, nii et selle küsimise peale wastust on wõimatu anda.

Juhataja **J. Kukk**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

Sõna küsimise ettekandmiseks on rkl. Hint'il.

3. A. Hint'i küsimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa raudtee asjus.

A. Hint (töer.) (loeb): Saaremaa raudtee ehitamine, mille tarwis Riigikogu poolt möödaläinud aastal krediit määratud oli,

jäi sellepärast teostamata, et Kuressaare linnawalitsus oma pretensioonist selle raudtee peale ei loobunud, ka nüüd ei ole weel ette näha, kelle omaks see raudtee tunnistatakse, kas Kuressaare linna wõi riigi omaks. Teiselt poolt ei ole ka ette näha, millal see küsimus lõpulikku lahendamist leiab.

Saaremaa raudtee aga, mis praegu ilma tarwitamata ja remondita seisab, kaotab igapäewaga oma wäärtust ja kui sarnane seisukord pikemalt püsima peaks jääma, siis lähewad ümberehitamise kulud ka palju suuremaks ehk koguni wõimataks.

Et Saaremaal raudtee niisama tarwilik on, kui mannermaalgi ja selle puudumine rahwa majanduse peale väga halvasti mõjub, sellepärast palun Wabariigi Walitsuselt lähemal koosolekul wastust järgmiste küsimiste peale.

1) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus Saaremaale raudteed ehitada ehk korda seada? kui ei, siis

2) mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha selle mitmekümnemiljonilise waranduse päästmiseks, mis Saaremaa pooleliolewas raudtees olemas.

Juhataja **J. Kukk**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

4. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek töö-hoolekandeministri tegevuse kohta Eesti kirjastusühisuse trükikoja tööseisaku puhul.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja omanikkude ja trükitehnikute ühisuse vahel on maksew kollektiivleping, mille põhjal „ladumismasinatel wõiwad ainult wäljaõppinud käsiladujad töötada, walamismasinatega juures aga ainult wäljaõppinud ladujad wõi kirjaladujad.“

20. septembril s. a. sai trükitehnikutele teatawaks, et ladumismasinatega trükikoja juhatus poolt kõrwalisi isikuid õppima ja töötama on paigutatud. Töökojanemad esinesid protestiga trükikoja juhatusesse ja nõudsid lepingu täitmist.

Juhatuselt rahuldawat wastust mitte saades, pöörasid tööliste jaoskonna töökaitses komisjari poole ettepanekuga wahetalitust tekkinud tüliküsimuse lahendamiseks oma peale wõtma ja jätsid 21. sept. töö seisma kell 2 p. l. Ühtlasi teada andes, et nemad nõus on tööd kohe jätkama, kui trükikoja juhatus ka omalt poolt nõus on tüliküsimuse lahendamist kokkuleppe komisjonile otsustada andma, wõi kollektiivlepingut täitma.

22. septembril tööle ilmudes leidsid tööliste trükikoja ukseid lukustatud olewat. Ilma, et neile üles oleks öeldud, on ligi 100 trükitehnikut uulitsale heidetud!

Makswa seaduse järele on töökaitses komisjar kohustatud tüli lahendamiseks wahetalitust oma peale wõtma ja kokkuleppe asutust ellu kutsuma, kui ükski pool tema poole wastawa soowiawaldusega pöörab.

Komisjar wõib ka ise oma algatusel wastawat ettepanekut pooltele teha (Sobr. usak. i rasp. praw. nr. 209 st. 1327).

Käesolewal juhtumisel on mõlemad pooled töökaitses komisjari poole pööranud, kuid komisjar ei ole oma kohustusi täitnud. „Päewalehe“ wäljaandjad teatawad lugejatele „Päewaleht“ nr. 233 asja kohta järgmist: „Järgmisel hommikul, see on eile, tuli töökaitses komisjar, kuigi meie poolt kaks korda temale ettepanek tehti töölistega läbirääkimistesse astuda, ei leidnud komisjar seda mitte tarwilise olewat.“

Nii on tööliste trükikoja juhatus ja töökaitses komisjari tegevuse tagajär-

jel streikijate seisukorda asetatud. Töölistelt tulewad ühtlasi kaebtused, et isegi selle, trükikoja juhatus poolt wäljakutsutud streigi läbiwiimisel streigiõigust politsei poolt kitsendatakse, nimelt takistatakse niinimetatud streigiposte wälja panna.

Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühm paneb ette Riigikogule pöörata töö-hoolekandeministri poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on töö-hoolekandeministril teada, et Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja selle trükikoja tööliste pöörasid 20. septembril s. a. töökaitses komisjari poole ettepanekuga tüli lahendamiseks wahetalitust oma peale wõtma, missugusele ettepanekule komisjar seaduses ettenähtud käiku ei annud.

2) Kas on töö-hoolekandeministril teada, et ka käesolewal korral tööliste streigiõigust seaduswastaselt kitsendatakse?

3) Kui töö-hoolekandeministril etteandud asjaolud teada on, mis mõtleb tema ette wõtma Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja trükikoja tööliste vahel tekkinud tüliküsimuse lahendamiseks ja tööliste streigiõiguste kindlustamiseks?

Palume wõtma see arupärimine Riigikogu järgmise koosoleku päewakorda. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei

Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad) A. Palwadre.
L. Johanson.
M. Neps.“)

Tallinnas, 27. sept. 1922 a.

Arupärimisele on alla kirjutanud Riigikogu liikmed Palwadre, Johanson ja Neps. Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Asjaolud, mis põhjust on annud arupärimise esitamiseks, on lühidalt kokku wõetud arupärimises ja asjakäik on arwatawasti Riigikogu liigetele juba tuttaw. Arupärimise põhjendamise juures tahaks ma eriti puudutada kolme momenti, mis sellele asjale laiemal ulatusel annawad. Kõige pealt peab arwesse wõtma, et meil on tegemist selle juhtumise juures ühe järjekorralise sammuga ettewõtjate pealetungimises tööliste vastu. Ei ole kellegi saladus, et tööstu-

rite ringkondades on juba pikemat aega ette walmistatud sõjakäiku tööliste vastu. On eriti käsitatud palga vähendamise küsimust, 8-tunnilise tööpäewa küsimust ja kollektiiv-lepingute küsimust. Nendes 3 küsimuses on töösturid eitawale seisukohale asunud ja propageerinud kallale tungimist tööliste korralduste vastu. Käesolewal momendil on eelplaani kollektiiv-leping. Eestis ei ole töölisteliikumine weel niikaugele jõudnud, et oleks igalpool jõutud kollektiiv-lepingut maksuma panna. Mujal maades on kollektiiv-lepingud saanud harilisteks nähtusteks. Seal ei mõeldagi kollektiiv-lepinguid ära kaotama hakata, waid kollektiiv-lepingu põhimõtted leiawad kinnitust ja täiendust tsiwiilseaduses, ning teistes korraldustes. Meil Eestis on kollektiiv-leping olemas ainult trükitehnikaliste ja trükikodade omanikkude wahel. See kollektiiv-leping ei ole mitte 1905 a. ega ka wiimase rewolutsiooni saawutus, waid see on püsinud juba kauemat aega. Kui nüüd trükikodade omanikud ühiselt ja üldise sõjakäiguga töölisteliikumiste vastu on otsusele tulnud kollektiiv-lepinguid kõrwaldada ka selles tööstusharus, kus ta ainult aset on wõtnud, siis on see moment seda wäärt, et teda erilisele waatlusele wõtta, sest nähtawasti on meie töösturitel arwamine, et meie tööstus tuleks tagasi asetada kapitalistlike korra arenemise algjärku, ära lõhkudes kõiki korraldusi, mis on tehtud kogu kapitalistlike korra arenemise ajal.

Teine moment, mis selle arupärimise juures tuleks arwesse wõtta, on katse ühe poole poolt korrumpeerida awalikku arwamist. See katse on väga kaugele ulataw. Töölised seletawad, et trükikoja juhatus on ära ütelnud kollektiiv-lepingut täitmast, ning on asetanud masinate juurde tööle neid, keda ta mitte asetada poleks tohtinud. Trükikodade juhatus seletab, et niisuguseid inimesi töö juures ei ole, et need teated on täiesti ekslikud. Kui meie aga waatame trükikoja juhatus seletusi, siis näeme, et ta iseenesele vastu räägib ja kõik katsub teha, et awalikku arwamist täiesti eksiteele wiia, seda korrumpeerida. Mul on käes praegu „Päewalehe“ numbrid, mis kogu seda asja walgustawad. „Päewaleht nr. 212, 1. septembrist teatab järgmist: „Ärid ja ettevõtted. Näituseajaks algawad meie uued ajalehe trükimasinad oma tööd, sellepärast on meil võimalus „Päewalehe“ näitusnumbrit mitmekordses suuruses, wär-

witrukis ja peale 100.000 eksemplaaris trükkida jne.“ Järgmises numbris on samasugune kuulutus. Pühapäewases 3. septembri „Päewalehes“ antakse juba teada kuulutuses, et „Päewalehe“ uus trükimasin juba töötab jne. Töölised seletawad, et ka ladumismasinad on tööle juba pandud ja nende masinate peale tööle asetatud isikud, keda kollektiiv-lepingu järele tööle asetada ei wõi. „Tulewikus“ nr. 76 on ilmunud tööliste sellekohane teadaanne, kus muuseas järgmist öeldakse: „Lepingualused trükitehnikalistes töötasid tõeliselt seal juba wiimastest põllutöönäitusest saadik rotatsioonmasinal, millel näitusnumbrid trükiti. Hiljem töötati ka ladumisruumes, mille saadusi „Päewalehe“ weergudel ära kasutati, nii et oletus, nagu ei kuuluks uued ruumid, kui trükikoda, lepingu alla, täitsa alusetu on.“

Sellega on see täiesti waleteadete laialilaotamine „Päewalehe“ wäljaandjate poolt, kui nemad tõendawad, et need masinad ei ole weel tööle pandud, et nemad lehe tööd ei ole teinud, et nende peale tuleb waadata, kui eraomanduse peale, mis erakorteris asub, ja mille käsutamine ei puutu „Päewalehe“ töölistesse. See teade on ekslik ja tuleb ainult imestada, et „Päewalehe“ wäljaandjad ei julge ette tuua asja tõelikku seisukorda, katsuwad küsimusest mööda minna ja kui töölised oma poolt seletusega awalikkusele esineda tahawad, siis ei wõta „Päewaleht“ muidugi seda vastu.

Nõnda puudub töölistel igasugune võimalus oma seisukorda awaliku arwamise ees walgustada. Peale „Päewalehe“ on meil Tallinnas weel teine päewaleht „Waba Maa“, kuid wiimase ärijuhatus on niiwõrd solidaar olnud „Päewalehega“, et ta wiimasel silmapilgul trükitehnikalistele kuulutuse, mida nad „Waba Maas“ oma seisukorra selgitamiseks ilmuda lasta tahtsid, lehest wälja on wõtnud. See kuulutus iseenesest ei sisalda midagi muud, kui ainult teadaannet asjaolude õigest seisukorrast. Kuulutus käib nõnda: „21 sept. esinesid „Päewalehe“ töölised oma wane mate läbi ärijuhatus ees nõudmisega, uutest ehitatud trükikojaruumides töökodadest kõrwaldada trükitehnikalistele ühisuse ja töökodade omanikkude wahel makswa kollektiiv-lepingu § 36 põhjal wõõraid, mitte trükitehnikalistesse kuuluwaid isikuid, missugust nõudmist ärijuhatus eitas. — Trükitehnikalistele ja töökodade omanikkude waheline leping, ehk küll üles öeldud, on

maksew kunni 12. nowembrini s. a. — Teisel hommikul tööle ilmudes leidsid töölised töökoja ukсед lukustatud olewat. Asja selgitamiseks töökaitse kommissaride poole pööranud töölisteesitaja käis ühes kommissaridega ärijuhataja härra Uibopuu juures, kes seletas, et tema isiklikult on ukсед sulgunud ja wõib oma töökojas teha, mis tahes.

Töökaitse kommissarid seletasid, et ettewõtjatel ei ole õigust tööruume sulguda, kui töölised töötada tahawad, ühtlasi seletades, et töölised on õigustatud kollektiiv-lepingu alusel kõige vähem kunni 12. nowembrini palka saama.

Kujutage nüüd ette, missuguses seisukorras on „Päewalehe“ töölised, kui konfliktki puhul, mis nendel tööandjatega on tekkinud, kõik rohkem loetaw ajakirjandus tööandjatel kasutada ja töölistel võimalus puudub oma seisukorda awaliku arwamise ees walgustada. Seda seisukorda oleks arwesse pidanud wõtma ka ettewõtjad ja mitte waleteadetega awalikku arwamist korrumppeerima. Käesolewal silmapilgul on aga meie ajakirjandusele see juhtumine väga iseloomustaw. Kui selle wiisaka ja täiesti asjaliku kuulutuse asemele, mida „Waba Maast“ wälja wõtta lasti, keegi oleks soowinud awaldada umbes järgmist kuulutust: „Noor meeldiw naisterahwas otsib rikkaid ärimahi, kes laenaks 4.000 marka, olen iga asja peale walmis jne.“ oleks leht selle kuulutuse kohe ära trükkinud. See oleks teine moment, mis sunnib seda arupärimist Riigikogusse tooma, nimelt, et asja ainult ühekülgselt walgustatakse ja wastaspoole seletused kõrwale jäetakse.

Kolmas moment, mis selle asja juures tähtis, on töö- ja hoolekandeministeeriumi seisukoht alganud wõitluses tööandjate ja tööliste wahel. Kui tööandjad sellest huwitatud on, et meie tööliste organisatsioonid lõhutud saaksid, et meie töökaitse korraldused täidetud ei saaks, et meie tööstus asetatakse kapitalistlise ajajärgu algastmele, — siis ei peaks sarnane seisukoht olema mitte töö- ja hoolekandeministeeriumil. Töö- ja hoolekandeministeerium peaks arwesse wõtma teisi asjaolusid, aga mitte üksikute ettewõtjate huwisid, peaks arwesse wõtma üldist seisukohta. Käesolewal korral ei ole töö- ja hoolekandeministeerium täitnud isegi neid kohustusi, mis tema neal lasuwad seaduse järele. Seaduses on öeldud, et kui tööandjate ja tööliste wahel konflikt on tek-

kinud, siis peab töö- ja hoolekandeministeerium kokkulepet soetada püüdma poolte wahel ja wahemeheks olema poolte wahel. See on töö- ja hoolekandeministeeriumi otsekohene ülesanne. Käesolewal korral töölised seletawad, et nemad on pööranud töökaitse kommissari poole, „Päewalehe“ wäljaandjad teatawad, et nemad seda sama teinud, aga töökaitse kommissar ei ole siin oma kohut täitnud, ei ole teinud seda, mis ta tegema oleks pidanud seaduste järele. „Päewalehes“ on awalikult juba tükk aega tagasi seletatud, et töökaitse kommissar ei ole mitte oma kohuseid täitnud. Sellepeale ei ole mingisugust seletust töö-hoolekandeministeeriumi poolt tulnud. Sellest wõib oletada, et töö-hoolekandeministeerium alganud wõitluses tööliste ja tööandjate wahel erapooletuks pealtwaatajaks jääb. Et tema isegi ei täida selle juures neid kohuseid, mis tema peale pannakse, see on kurb, see oleks isegi saatulik edaspidi meie Eesti tööstuse arenemisele. Arupärimises on puudutatud weel üht momenti, nimelt, et selles trükikoja juhatus ja kommissari tegewusega wäljakutsutud wõi pealesurutud streigis on töölised streigiõigustes jälle kitsendatud. Sellest oli juba juttu Riigikogus Tartu streigi puhul. Wastaw arupärimine on wastu wõetud ja arwatawasti tuleb ta seletus siseministri poolt, kes seletust annab, kuidas meie siseminister asja peale waatab. Peab ütleva, et see asi, — et kõik töökaitse-seadused saaksid täidetud — ei puutu mitte ainult siseministrit, waid ka töö-hoolekandeministrit ja nii pea, kui töö-hoolekandeminister peaks teadma, et kuskil seaduswastaselt streigiõigusi kitsendatakse, on tema kohus, mitte ainult õigus, siseministri tähelpanu selle peale juhtida. Huwitaw on teada saada, kuidas waatab töö-hoolekandeminister ise streigiõiguse peale Eestis. Kas tema leiab loomulikuks, et tööliste streigiõigust kitsendatakse, wõi mõistab ka tema seda hukka. Ma ei taha mitte ütelda, et meie politsei teadwalt ja sihilikult kodanikkude õigusi rikuks wõi rikkuda tahaks. Mina isiklikult wõin konstaterida, et meie politsei, nimelt välispolitsei on palju kaugemale arenenud, kui ta esialgul oli, kuid oleks tarwilik, et politsei ka streigiõiguste kohta saaks wastawaid näpunäiteid, wastawaid juhatusi oma ülemuselt. Kui politsei talitab seaduswastaselt ja rikub streigiõigusi, siis on väga wõimalik, et temale ei ole tarwilikka juhatusi antud, kuidas ta

toimetama peaks. Kuid wastawad juhatuskirjad peaks neile antama ja muidugi streigiõiguse kindlustamise mõttes. Need asjaolud kannawad enam-wähem üldist laadi, mis ma ette kandsin. Need asjaolud annawad Riigikogule küllalt põhjust arupärimist vastu wõtta, et wõimalust anda Wabariigi Walitsuse esitajatele oma seisukohti awaldada nendes üsna tähtsates küsimustes. Oleks ka wäga soowitaw, et ka teised erakonnad selles asjas oma seisukohti awaldaksid. Meie seisukoht nendes küsimustes on teada, kuna wastaste seisukohti mitte teada ei ole. Olge head, ütelge see awalikult wälja nii, et ka töölised teaksid, kuidas nemad endid peawad kaitsema, missugust wõitluswiisi peaks tarwitama. Ma loodan, et arupärimise poolt 25 Riigikogu liiget hääletawad.

Juhataja J. Kukk: (Hääletataks e.) Arupärimist toetawad 34 Riigikogu liiget, sellega on ta vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Eesti rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Tallinna tehnikumimaja ehitamise asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Ajakirjanduses ilmunud teadete ja muude kindlate andmete järele on haridusministeeriumis käimas ettevalmistused rahwuswaheliseks wõistluseks Tallinna tehnikumihoone ehitusplaanide walmistamisel. Kawatsetud on ehitusplaanide wõistlusel auhindadeks suuremaid summasid wälja anda: esimeseks auhinnaks 300.000 marka, teiseks — 200.000 marka ja kolmandaks 100.000 marka, kokku 600.000 marka. Ehitus ise arwatakse maksma minewat paarsada miljoni marka.

Selle vastu on tänaseni alles selgitamata Tallinna tehnikumi saatus ja tema edaspidine wäljaarenemine. Isegi see ei ole kindel, mis Tallinna tehnikumist õieti peab saama, kas kesk- wõi kõrgem õpeasutus. Teadmata on ka, missugune osa jääks tehnilise hariduse alal tehnikumile, missugune Tartu ülikoolile. Koguni üldine küsimus on selgitamata, missugustes sihtides ja mil teedel peab Eesti wabariigis wälja arenema tehnilise hariduse ja üldse kutsehariduse korraldus. Isegi kutsehariduse korralduse üldised põhijooned on Riigikogu poolt alles kindlaks määramata.

Niisama ei ole Riigikogu poolt weel mingid summasid Tallinna tehnikumimaja ehitamise peale määratud, mille järele alles wõidaks suuri summasid ehitusplaanide wõistlusel wälja anda.

Silmas pidades, et Tallinna tehnikumi suure maja ehitamine ja iseäranis tehnikumi sisseseadmine ja ülewälpidamine Eesti riigilt ja rahwalt wäga suuri kulusid nõuaks, tuleks enne tehnikumihoone ehitamise küsimuse otsustamist kõiki wõimalusi põhjalikult kaaluda, kuidas meil tuleks tehnilist ja kutseharidust korraldada, ilma et see meie rahwa maksukooramat liialt tõstaks. Tuleb põhjalikult järele waadata, kui palju meil tõelikult tarwis on erilist tehnika õpeasutust, kas meil mitte ei tule kõrgema tehnilise kutsehariduse wõimaldamiseks Tartu ülikooli laiemalt wälja arendada, ilma et meil waja oleks eriõpeasutust ellu kutsuda. Sest tehnilise õpeasutuse sisseseadmine ja ülewälpidamine läheks wõrdlemata kallimaks, kui ülikooli sellekohane wäljaarendus. Kahte kõrgemat õpeasutust sisseseade poolest nõuete kõrgusele wiia ja ülewälpida läheks meie rahwal täiesti üle jõu. Mõlemad asutused oleksid ainelise jõu puudusel kiratsemisele määratud.

Kõike seda arwesse wõttes palume Riigikogu Wabariigi Walitsusele arupärimist ette panna:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada haridusministeeriumis käimasolewatest ettevalmistustest rahwuswahelise wõistluse wäljakuulutamiseks Tallinna tehnikumihoone ehitamise kohta, ilma et oleks ehituseks tarwilikku krediiti Riigikogult muretsetud?

2. Kui Wabariigi Walitsusel see teada on, mis läbi on siis seletataw sarnane teguwiis, millega kaugeleulatatawaid ainelisi kohustusi riigikassa peale tahetakse weeretada, ilma et küsimus oleks enne tarwilikult selgitatud ja rahwaesitus ehituse ettewõtmiseks oleks tarwilikku krediiti lubanud?

Palume seda arupärimist 28. septembril s. a. Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta.

Tallinnas, 27. septembril 1922 a.

(Allkirjad)

J. Tõnisson.

A. Kerem

A. Jürgenstein.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Arupärimise tekst on Riigikogu liikmetel käes. Ma ei hakka teda mitte enam ette lugema. Mõte on see, et meil on haridusministeeriumis enam kui kawatsetud ettevalmistused käimas selleks, et Tallinna tehnikumihoone plaanide rahvusvahelist võistlust välja kuulutada. Selle juures on juba suuremaid väljaminekuid arvesse võetud auhindade peale. Nii palju, kui kindlast allikast teada, tahetakse kolm auhinda välja anda: Esimene auhind — 300.000 marka, teine — 200.000 ja kolmas — 100.000 marka. Väljatöötatud auhinnaga kroonitud plaani võib haridusministeerium ära osta 75.000 marga eest. See on juba siis üle 600.000 marga, mis tahetakse siin juba ette väljaandmiseks määrata. See summa on iseenesest vähese tähtsusega. Tööpoolest kujuneb lugu nõnda, et kui juba ehitusplaanid on rahvusvahelisel võistlusel välja töötatud, siis ometi haridusministeerium mitte ainult nende plaanide juurde peatama ei jää. Kui juba kõik need ettevalmistused on tehtud, siis on küsimus selle kohta, kas ja kuidas ehitada, juba ette ära otsustatud, siis ei saa poole tee peale seisma jääda ja kui rahwaesitusele edaspidi tuleb krediitide üle otsustada, mis ehituseks tarvilised on, siis ei ole rahwaesituse käed mitte täielikult vabad. Tema on sunnitud ikka seda teed käima, mis kawatsuste läbi ette ära on nähtud. Sellepärast ei ole siis mitte tähtsusetu, et ehitus arwatakse paarsada miljonit maksuma minewat. See tähendaks riigi eelarwe juures suurt summat, aga weel suuremaks lähewad need summad, mis tarwis tulewad, et seesuguses suures hoones õpeasutust käima panna, mis jõuaks ära kasutada suuri ruume. Sisseseadete peale läheb arwatawasti väga suuri summe. Niisuguse asutuse ülewaltpidamine läheb palju maksma. Võib ütelda, et siin suurte summadega, õieti hiiglasummadega tegemist on. Seesuguse suure ulatusega küsimuse lahendamine peaks tarwiliku ettewaatuse ja põhjalikkusega läbi waadatud saama. Ette ära wõin ütelda, et arupärijail mitte mõttesegi ei tule ütelda, et Tallinna ei tohita mitte tehnilist õpeasutust asutada, waid meie seame küsimuse esialgselt puhtwormalsele alusele. Meil on tarwis kõik eeldused selleks teha, mis tähtsad on tehnilise õpeasutuse awamise

kohta. See peaks meile kõikidele kõige pealt selge olema, et meil wõimatu oleks tehnikumi, ehk ka wahest tehnika ülikooli awada, enne kui meil on kindel üldine tehnilise hariduse ja isegi kutsehariduse kawa. Kuid meil ei ole weel üldist koolide kawa olemas. Meie algkoolid on oma seaduse Asutawast Kogust pärinud ja meie arutame praegu keskkooli-seadust, aga meil ei ole weel mitte üldiseid sihtjooni, ega põhijooni, mille järele peaks meie rahwaharidus ja kutseharidus ja eriti weel tehniline haridus kujunema.

Meil ei ole ka wõimalik otsustada, kui ligi üks õpeasutus teisele peab seisma ja missuguseid ülesandeid üksikutel õpeasutustel täita tuleks. Kui meie nüüd tahaksime ette ütelda, nagu siin awaliku arwamise teel ilmsiks tulnud waade nõuab, et asutatud saaks tehniline ülikool, siis on see nõndasama, nagu hakkaksime mõnda katust ehitama ilma ehitusekawa ja plaanita, ilma et meil kindel oleks kui suur, kui lai, kui pikk see peaks tulema. Üksikute õpeasutuste töökawa sisseseadete, isegi nende hoonete wajadus peab enne kindlaks olema tehtud, enne kui hakkame ehituse asja ajama. Muidu oleks lugu ikka nõnda, nagu elaksime alles esimestel riigi-asutamise aastatel, kus rutuga pidi ära tehtud saama, mis hädasti tarwilik oli, ilma läbi kaalumata, kuidas see meie riiklikkude ja kultuuriliste sihtjoontega kokku käib. Niisugune rutuline küsimus ometi tehnikumihoone ehitamine ei ole, et meie kiiresti asja käsile wõtaksime, ilma et meil õieti küsimus isegi krediidi määramise kohta rahwaesituses arutusele tuleks. Niisugune pilla-palla rahwawarandusega ümberkäimine — ja seda see on — wiib meid nii kaugele, et meie pärast kõige tarwilikumate asjade peale raha sulaks teha ei saa. Meie wõtame niisuguseid kohustusi enda peale, mida teised hädalised kohustused täita ei luba. Kujutage omale ette, et meie suured hooned tehnikumi jaoks asutame, mis sündsad oleksid wahest ainult tehnika-ülikoolile. Meil on esimeses joonis tähtis, et meil ei tuleks iga aasta õpeasutusest mitte diplomeeritud inseneerid, waid oskusliku wilumusega inimesed, kes wõiksid rahwajanduse alal tööle asuda ja wiljakalt töötada. Kuid meie tahaksime wast tehnikumi ülikooli luua, kust edaspidi rohkem õpilasi osa wõtawad, kui praegu? Kui juba nüüd sellest kuuestsajast tehnikumi õpilasest, kui neist kõik diplomeeritud inseneerid välja tulewad, siis oleks kõr-

gema haridusega tehnika alal töötajaid niipalju, et meil kõikidele tööd anda ei oleks. Nemad walguksid esimesel võimalusel wäljamaale. Kui kala otsib kus sügawam, mispärast ei peaks siis meie kõrgema haridusega tehnikud otsima, kus parem on! Sel kombel walmistaksime meie kõigesuurema wäärtusega wäljawaekauka: kõige intelligentsemad, kõigesuurema waimuannetega inimesed saadaksime õppima, kaswataksime neid oma rahaliste abinõude pingutamise, panekside kõik omad waimlised jõud selle ette wõtte teenistusse, et meil siis saadud kõigewäärtuslisem tehniline intelligents wõiks wõõrsile weereda, kus tema siis wõõraste rahwaste huwides töötama peab. Niisugust iseene ärasalgamist meilt nõuda ei wõi, see oleks meie eneste jõudude mahamatmine ja kinnipanemine. Aga kui meil ka ainult tahetakse keskõpeasutust tehnikumi kujul käima panna, siis ei ole see ometi nii lihtne. Wast teeme siin tehnikumi Cotheni eeskujul walmis, paneme käima, nagu neid Saksamaal on. Meil tuleb aga põhjalikumalt läbi katsuda kõik wõõras eeskujude ja waadata, missugune neist kõige parem on. Kui tarwis on, peame meie siiski erikujusid looma, mis meie rahwamajanduse ja meie rahwamajanduslise kultuuri nõuetele wastaks. Wõib olla, et meie siis asutame niisuguse tehnikumi, mis oma õpekawa, eriti ka õpemetoodide poolest, teede poolest, kuidas meil seda õpekawa tahetakse teostada, lahku läheb suurte rahwaste tehnikumide iseloomust. Siis peab meil aga ka võimalus olema niisugusele asutusele sarnast kodu luua, kus meie kõige wiljakamalt saaksime oma eeskawa teostada. Ei wõi ometi ütelda, et meie hoone ehitame, mis sünnis niihästi kõrgemale, kui ka keskõpeasutusele ja mida wõiks siis, kui ta tehnikumile ei kõlba, mõne teise otstarbe peale kasutada. (Wahelhüüe M. Martna (sd.) poolt.) Meil kõneldakse ühte puhku, et endisi härrastemaju oleks tarwis ära wõtta koolide jaoks, aga kujutage niisugust kooli omale ette, mis selle järele sisse seatud oleks, kuidas ruumid seda nõuawad. Ruumid peawad kujunema koolinõuetele, aga mitte kool majanõuete järele! Selles mõttes peaks siis eeskawade loomine ja plaanide walmistamine järgnema alles siis, kui meil tehnilise hariduse üldine kawa kindlaks tehtud on. Ja see on, mis meie õieti tahame kätte saada. Siis on ka rahwaesitusel waba võimalus

otsustada krediitide andmist nõnda, nagu otstarbekohasus seda nõuab. Riigikogu ei ole aga mitte sunnitud järele andma tõsioludele, mis juba on tekkinud, ja ei ole mitte sunnitud tõsiasiade ees painduma, mis juhusliselt on sündinud, waid Riigikogul peab võimalus olema otsustada seda küsimust parema arusaamise järele ja wabalt. Selles mõttes nüüd soowitame meie, et Riigikogu walitsuse poole pööraaks arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada haridusministeeriumis käimasolewatest ettewalmistustest rahwuswahelise wõistluse wäljakuulutamiseks Tallinna tehnikumihoone ehitamise kohta, ilma et oleks ehituseks tarwilikku krediiti Riigikogult muretsetud?

2) Kui Wabariigi Walitsusel see teada on, mislābi on siis seletataw sarnane teguwis, millega kaugeleulatawaid ainelisi kohustusi riigikassa peale tahetakse weeretada, ilma et küsimus oleks tarwilikult selgitatud ja rahwaesitus ehituse ettewõtmiseks oleks tarwilikku krediiti lubanud?

Et mitte ettewalmistused weel kaugeemale ei läheks ja kohustused tegelikult kindlaks ei kujuneks, sellepärast palume meie seda arupärimist kiireks tunnistada ja seda arutusele wõtta selles mõttes, et tema wastu wõetaks juba tänasel koosolekul.

Juhataja **J. Kukk**: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Annusson'il.

J. Annusson (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Meie kõrgema tehnilise õpeasutuse ja üldise tehnilise hariduse küsimus on niiwõrd tähtis, et seda arupärimise wõi küsimise teel Wabariigi Walitsuse kaudu selgitama peab. Kuid praegune arupärimine on wormiliselt nii ehitatud, et tööerakonna rühm seda mitte toetada ei saa. Kõige pealt siin segatakse ära mõned asjad, mis oluliselt täiesti iselaadilised on. Üks on meie tehnilise kõrgema õpeasutuse loomine, ja teine on Tallinna tehnikum. Tallinna tehnikum töötab Asutawa Kogu poolt 1920 a. wastuwõetud kindla põhikirja järele. Tema on omalaadiline õpeasutus, mille juures mul ligemalt ei tarwitse peatada, seda wõib põhikirjast igati ligemalt näha. Selle tehnilise õpeasutuse kohta ei ole Riigikogu senni eitaawat seisukohta wõtnud oma läbirääkimiste jooksul. 1921 a. eelarwe puhul awaldas Riigikogu soowi, et Wabariigi Walitsus peaks astuma samme selle õpeasutuse

täiendamiseks kõrgemaks tehniliseks wõi akadeemiliseks õpeasutuseks. Peale selle awaldati soowi, et walitsus peaks asuma tehnikumimaja ehitamise eeltööde tegemisele. Et see paljalt möödaminew mõte ei olnud, seda näitab ka tänawune eelarwe, kuhu wõeti poolteist miljoni sisse tehnikumimaja ehituse eeltööde tegemiseks. Nii siis on Riigikogu mitmekordselt soowi awaldanud, et sarnane ehitus peaks ette wõetama. Kas sarnane kord, mis tehnikumi hoolekogu poolt wastu wõeti, isenesest kõige otstarbekohasem on, seda wististi arutawad walitsuse esitajad. Et walitsus ise seda tõsiselt wõtab, seda näitab see asjaolu, et kui tehnikumi hoolekogu palus Wabariigi Walitsust seda otsustamisele wõtta, siis asutati erikomisjon, kes ehituse eeltööde läbiwiimist läbi kaalus ja selle komisjoni arwamisele toetades ongi tehnikumi hoolekogu otsustanud niisugust wõistlust wälja kuulutada. Muidugi jääb walitsusel ütelda, kas tema sellega nõus on wõi mitte. Nii et wormiliselt on meil Riigikogu soowi awaldanud, et tehnikumile tuleks maja ehitada, on antud selle ehituse eeltöödeks summa, mida nüüd Wabariigi Walitsus kasutada tahab. Mina arwan, et meie siin mitte õigustatud ei ole arupärimist ette seadma Wabariigi Walitsusele. Küll on aga Tallinna tehnikumi küsimus niiwõrd tähtis, et tööerakonna rühm tarwilikuks peab, et Wabariigi Walitsus selle üle wõimalikult lähemal ajal seletusega esineks.

Juhataja J. Kuk: Sõna on rkl. Palwadre'l hääletamise motiivide kohta.

A. Palwadre (sd.): Kuigi rkl. Annusson teatawad wastused arupärimise peale Wabariigi Walitsuse asemel juba andis, siiski arwas ta ise, et küsimust oleks tarwis Riigikogus kõne alla wõtta ja ütles, et tööerakond tahab wõimalust anda Wabariigi Walitsusele esineda Riigikogus lähemal ajal laiemate seletustega. Meie, see on, sotsiaaldemokraatide rühm, näeksime heameelega, et Wabariigi Walitsus — kuigi tema osalt seda kordaks, mida rkl. Annusson seletas — ka laiemate seletustega esineks. Teist wõimalust ei oleks tarwis otsida. Sotsiaaldemokraatiline rühm hääletab selle arupärimise wastuwõtmise poolt, et juba kohe wõimaldada mõteteawaldamist selles küsimuses.

Juhataja J. Kuk: (Hääletatakse.) Arupärimist toetawad 19 häält, sellega ei ole tema wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde üle.

6. Awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Annusson** (loeb): § 4. Keskkool wõib olla üheswõi lahuskool, selle järele, kuidas otsustab kooli ülewalpidaja.

Juhataja J. Kuk: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): Asutamine ja ülewalpidamine. § 5. Riigi poolt ülewalpeetawa uue keskkooli awamine sünnib Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal haridusministeeriumi ettepanekul.

J. Kana (töer.): § 5 näeb ette, et awamine sünnib Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal, kuid tööerakonna rühma nimel teen ettepaneku, et see sünniks peale selle, kui Riigikogu on selleksmääratud krediidi wastu wõtnud.

O. Strandman (töer.): Rkl. Kana tegi paranduse § 5 juurde. Siin on õieti põhimõttelise küsimusega tegemist, kes peab Eesti wabariigis keskkooli awama, kas Wabariigi Walitsus wõi Riigikogu. Iga keskkool tarwitab suuri summasid riigikassast ja keskkooli awamine Wabariigi Walitsuse poolt ilma et Riigikogu enne selles asjas seisukohta saaks wõtta, oleks rahamääramise õiguse äraandmine parlamendi käest. Parlamendi õiguse kaitsemiseks wõiks nõuda, et keskkool igakord awataks sellekohase seaduse põhjal. Teine tee oleks, et walitsus teeb otsuse keskkooli awada, aga enne ei saa ta oma otsust täide wiia, kui wastu wõetakse Riigikogu poolt wastawad krediidid, ja alles siis awatakse keskkool. Kui Riigikogu ei ole selleks enne krediiti määranud, wõib niisugune lugu tulla, et Wabariigi Walitsus teeb otsuse keskkooli awada aasta lõpul, kus tarwilikud summad ülejääkidest katab ja siis on Riigikogu niisuguse asjaolu ees, et keskkool on awatud ja temale peab summasid andma. Kui aga on ette nähtud, et enne awamist peawad olema krediidid, siis niisugust segadust ei wõi tulla. Kui niisugust segadust tahetakse ära hoida, siis peaks selle ettepaneku wastu wõtma.

Juhataja J. Kuk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja J. Kuk: Aruandja ei ole tehtud ettepanekuga ühinenud, sellega tuleb ta eraldi hääletamisele. Härra Kana poolt esitatud § 5 redaktsioon on järgmine: „Riigi poolt ülewalpeetawa uue keskkooli awamine sünnib Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal haridusministeeriumi ettepanekul peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt.“ (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. Sellega on § 5 rkl. Kana poolt ettepanud kujul vastu wõetud. Sõna on rkl. Piiskar'il § 5-a ettekandmiseks.

J. Piiskar (is.): Awalikkude keskkoolide seaduseelnõu jätab küsimuse täiesti lahtiseks, kelle hooleks jääb keskkoolide asutamine. Kuigi § 3 nii muudeti, et keskkool maksuta ei ole, ja selle tõttu hulk soowijaid ainelistel põhjustel keskkooli ukse taha peab jääma, wõib siiski seisukord tekkida, kus keskkooli astuda soowijate arw suurem on, kui koolides ruumi. Seega peab siis teataw osa neist, kes edasi õppida tahaksid, oma kawatsustest loobuma. Algkoolide-seaduses on ette nähtud, et need, kelle hooleks on üldse algkoole awada ja ülewal pidada, peawad neid awama niisugusel arwul, kui koolikohustuse läbiwiimiseks tarwis on. Tähendab, on olemas teataw kohustus koolide awamise suhtes. Nagu tähendasin, ei ole keskkoolide kohta mitte niisugust kohustust. Sellepärast teen ettepaneku wõtta sellesse osasse, nimelt peatükk teise, mis kõneleb keskkoolide asutamisest ja ülewalpidamisest, wastaw paragrahw, mis seaks üles nõudmise, et keskkooletuleb asutada tarwilikul arwul.

„§ 5-a. Awalikud keskkoolid asutatakse ja peetakse ülewal riigi wõi omawalitsuste (maakonna, linna, alewi) poolt niisugusel arwul, nagu see on tarwilik, et wõimaldada keskkooli pääsemist kõigile soowijaile, kellel sellekohane ettewalmistus.“

Kui omawalitsuste poolt ei asutata tarwilikku arwu keskkoolet, siis on haridusministeerium kohustatud hoolitsema wastawa arwu keskkoolide riigi kulul awamise eest.“

Teine lõige on tingitud sellest, et praegune eelnõu ei määra kindlaks, kes õieti keskkoolet awama ja ülewal pidama peab, kas omawalitsused wõi riik, waid eeldab,

et niihästi üks kui teine neid awada wõib. Sellest seisukohast wälja minnes ongi teine lõige tarwilik, et kui omawalitsus keskkoolet tarwilisel arwul ei awa, siis vähemalt riigiwalitsus kohustatud on seda tegema.

O. Strandman (töer.): Mina ei tea, kas härra Piiskar'i ettepanek hariduskomisjonis arutusel on olnud, aga ühte pean üttelema: ta kannab täiesti deklaratiiwset laadi. Minu arwates ei wõi seesugust paragrahwi mitte wastu wõtta, sest käesolewa seadusega ei saa meie tulewastele Riigikogudele ometi mitte kohustust peale panna keskkoolide awamiseks krediite anda, kui majanduslised tingimised seda ei luba. See paragrahw tekitaks olukordi, milledest wõib kümned arupärimised Riigikogus teha, aga tegelikult ta tulewase koolipoliitika peale mõjuda ei saa ja sellepärast, arwan mina, ei ole põhjust tema poolt hääletada.

Haridusminister H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Mis puutub küsimuse deklaratiiwsusse, siis tähendas rkl. Strandman juba selle peale, et sel paragrahwil seaduses tähtsust ei ole, sest otsekohest kohustust selle läbi ikkagi peale panna ei wõi. Ka kindlamal kujul esitatuna ei oleks walitsusel wõimalik seda paragrahwi wastu wõtta, sest meie teame, et isegi 6-klassilisi algkoole ja igalpool isegi mitte 4-klassilisi pole meil suudetud tarwilisel arwul awada, ja teame ka, missuguseid raskusi 4-aastalise alghariduse teostamisel ära wõita tuleb. Kui nüüd walitsus oma peale wõtub kohustuse kõigile soowijatele, kes 6-klassilise algkooli lõpetanud, ka wõimalust muretseda keskkoolis edasi õppida, see on, niipalju keskkoolet awada, et neid kõiki ära mahutada, siis ei suudaks tema seda rahapuu-dusel kuidagi läbi wiia.

Juhataja J. Kuk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Komisjoni nimel ei saa ma härra Piiskar'i ettepanekuga ühineda. Komisjon arutas küll seda küsimust, kuid jõudis otsusele, majanduslist külge arwesse wõttes, et see tegelikult läbi wiimata on. Pealegi kannab see ettepanek ka deklaratiiwset iseloomu ja ei awalda lõpulikku mõju meie keskkohariduse korralduse läbiwiimisel.

Juhataja J. Kuk: (Hääletatakse.) Enamus on wastu. Rkl. Piiskar'il § 5-a ettekandmiseks.

kar'i ettepanek on tagasi lüka-
tud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 6. Omawalitsused, kes soovivad awa-
da awalikka keskkooli, esitawad selleko-
hase soowiawalduse haridusministeeriu-
mile, ühes kohustusega enese kanda wõtta
kooli ülewaldamise kulud, peale selle
osa, mis sellekohaste eriseaduste ja Wa-
bahiigi Walitsuse otsuse järele nendes
koolides riigi kanda määratud. Ministeeriu-
mi ettepanekul otsustab Wabahiigi Wa-
litsus kooli awamise küsimuse igal juhtu-
misel eraldi.

J. Kana (töer.): Et § 6. kokku kõlas-
tada § 5. juures tehtud parandusega, teen
ettepaneku § 6. lõpulause lõppu lisada:
„peale tarwilise krediidi määramise Riigi-
kogu poolt“.

Juhataja J. Kukk: Lõpusõna on
aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Kom-
missjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga
ühineda.

Juhataja J. Kukk: Panen rkl.
Kana ettepaneku eriti hääletamisele.
(Hääletatakse.) Wastu on wähe-
mus. See ettepanek on wastu
wõetud. Panen nüüd § 6 ühes wastu-
wõetud parandusega hääletamisele.
(Hääletatakse.) Wastu on wähe-
mus. § 6 on wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 7. Kui mitu asutust kooli ülewal peawad,
siis on nad enne kooli awamist kohusta-
tud tegema eneste wahel seadusliku le-
pingu, selles kõigi lepinguosaliste õigusi
ja kohuseid kindlaks määrates.

J. Kana (töer.): § 6-das on ette nä-
tud, et keskkooli awajad peawad andma
sellekohase kohustuse kooli ülewaldami-
se kohta ja sellepärast arwan ma, et § 7,
mis kõneleb omawahelise lepingu tegemi-
sest kooli ülewaldawate asutuste wahel,
on üleliigne. Teen ettepaneku § 7 seadu-
sest wälja jätta.

Juhataja J. Kukk: (Hääleta-
takse.) Nähtaw enamuse on § 7. wastu,
sellega on § 7 wälja jäetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 8. Wabahiigi Walitsusel on õigus haridus-
ministeeriumi ettepanekul üldharidus-
lisi riigi keskkooli muuta kutsekoolideks,
kui ka kutsekooli üldhariduslisteks kesk-
koolideks. Omawalitsuse poolt ülewal-

peetawate koolide laadi muutmine sünnib
samal teel kooli ülewaldajate nõusolekul.

Selles paragrahwis on ette nähtud
üksikute koolitüüpide muutmine. Kuna
aga eelmistes paragrahwides on wälja
jäetud sõna „üldharidusline“ siis muutub
§ 8 ebamääraseks ja sellepärast teeksin
ma ettepaneku § 8 komisjoni tagasi anda
läbikaalumiseks ja wastawate muudatuste
tegemiseks.

Juhataja J. Kukk: Sõna on rkl.
Strandman'il korra kohta.

O. Strandman (töer.): Kui kom-
missjoni aruandja ettepaneku teeb para-
grahwi komisjoni tagasi anda, siis meie
kodukorra põhjal see ettepanek hääleta-
misele ei tulegi. Rkl. Kana'l on aga uus
ettepanek selle paragrahwi kohta, selle-
pärast oleks loomulik, et Riigikogu ära
kuulaks selle ettepaneku, et seda siis kom-
missjonis arutamisel arwesse wõtta.

Juhataja J. Kukk: See ei ole ko-
dukorra wastu. Sõna on rkl. Kana'l.

J. Kana (töer.): Keskkoolide awa-
mise kohta on Riigikogu poolt wastu
wõetud niisugune kord, et see peab sün-
dima peale selle, kui Riigikogu poolt koo-
lide ülewaldamiseks krediit määratud.
Sedasama mõtet tahaksin ma laiendada
ka koolide ümbermuutmise peale, sest et
see ka õige kulukas wõib olla ja tihti sar-
nast iseloomu kannab, nagu awatakse uus
kool. Sellepärast oleks minu ettepanek
järgmine: § 8 esimese lause lõppu lisada
„peale tarwilise krediidi määramise Riigi-
kogu poolt“.

Haridusminister H. Bauer:
II lugemisel on wälja jäetud sõna „üldhari-
dusliste“, aga wäga wõimalik, et ta III lu-
gemisel sisse wõetakse, sellepärast oleks
siiski tarwilik, et see hääletamisele tuleks.

Juhataja J. Kukk: Aruandja
nõudmisel läheb § 8 kodukorra põhjal
kommissjoni tagasi. Haridusminister soo-
wis sõna uue paragrahwi ettekandmiseks.
Sõna on haridusministril.

Haridusminister H. Bauer:
Teen ettepaneku § 8 ja 9 wahel juurde
lisada uus paragrahw: „§ 8-a. Üldhari-
dusliste keskkoolide juures wõib haridus-
ministeeriumi poolt kinnitatawate mää-
ruste ja õpekawade järele awada täien-
dus- ning eriklasse ja kursusi.“

See parandus otsekohe keskkoolide
tüüpi ei muuda, aga ta annab keskkoolide-
seadusele rohkem painduwust. Kui tuleks

üheteistkümneaastasele keskkoolile eriklasse ehk kursusi juurde awada hädalise tarwiduse korral, siis wõiks sellele wastu panna mõni maakonna kooliwalitsus, üteldes, et seda keskkooli-seaduses pole ette nähtud, sellepärast oleks parem, kui sellekohane märkus seaduses aset leiaks.

Juhataja J. Kukk: Sõnasoowijaid selle ettepaneku kohta ei ole. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Hari-duskomisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda. Kui see paragrahw seadusesse sisse wõetaks, siis wõiks see meie kooli korralduses soowimata nähtusi ellu kutsuda. Keskkoolid on wäga mitme-laadilised ja raske on neid ühtlustada, lisaklasside awamine teeks seisukorra weel segasemaks ja kui ministeeriumile seadusandliselt uute klasside ja kursuste awamiseks õigus antakse, siis seisaksime nii mõnigi kord raskuse ees: õigus klasse ja kursusi awada on, aga ei ole krediite. Sellepärast ei saa ma selle ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Paragrahw on saanud poolt 20, wastu 8 häält, — sellega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 9. Wähemusrahwuste asutatakse riigi wõi omawalitsuse poolt nende emakeelsed awalikud keskkoolid, silmas pidades riigi rahwuste arwulist wahekorda, kui vähemusrahwusest õpilaste arw, kes keskkooli astuda soowiwad ja wõiwad, selleks küllalt suur on.

Märkus. Wähemusrahwuste koolide korraldus ja walitsemine määratakse kindlaks eriseaduses.

J. Kana (töer.): § 9-da märkus tähendab, et vähemusrahwuste koolide korraldus ja walitsemine määratakse kindlaks eriseaduses. Et aga vähemusrahwuste koolide korraldus ja kultuur on alles wälja kujunemata seadusandlisel teel, siis arwab tööerakonna rühm, et oleks parem olewat seda paragrahwi wastu wõtta järgmisel kujul: „§ 9. Kunni vähemusrahwuste koolide korralduse eriseaduse wäljaandmiseni asutatakse riigi wõi omawalitsuse poolt §§ 5, 6 ja 8 ettenähtud korras vähemusrahwuste emakeelsed awalikud keskkoolid, silmas pidades rahwuste arwulist wahekorda riigis, kui vähemus-

rahwusest õpilaste arw, kes keskkooli astuda soowiwad ja wõiwad, selleks küllalt suur on.“

Märkus wälja jätta.

M. Bock (saks.): Der § 9 gibt den Minoritäten gewisse Garantien für die Eröffnung einer genügenden Anzahl Schulen für sie. Besondere Beachtung verdient aber die Anmerkung zu ihm, deren Aufnahme in das Gesetzprojekt grosse Beruhigung in deutschen Kreisen hervorgerufen hat. Nun soll dieser Paragraph durch einen anderen ersetzt und die Anmerkung gestrichen werden. Die von mir vertretene deutsche Minorität und wohl ebenso die anderen Minoritäten stehen auf dem Standpunkt, dass gerade dank dieser Anmerkung ihren Mittelschulen ein ruhiges Weiterarbeiten auf den bisherigen Grundlagen gewährleistet wird. Wenn nun aber der Antrag Kana angenommen wird, dann muss die alte Basis verlassen und das Schulwesen der Minoritäten bis zur Annahme des Spezialgesetzes auf die Grundlage des vorliegenden Gesetzprojektes gestellt werden. Wozu aber dieser völlig unnütze Zwischenzustand? Wir wollen nicht mit unseren Schulen experimentieren. Es ist bekannt, dass das vorliegende Gesetzprojekt in den weitesten Kreisen grosse Bedenken hervorgerufen hat; daher ist es auch der Wunsch der deutschen Minorität, bei den bisherigen Zuständen zu bleiben, verständlich. Die in Rede stehende Anmerkung muss unbedingt im Gesetz verbleiben. Unsere Schule ist unser wertvollstes Gut und der Antrag Kana löst daher ein gewisses Angstgefühl in uns aus. Wir wünschen nicht, dass das vorliegende Gesetz auch auf uns ausgedehnt würde. Daher beantrage ich, den Antrag Kana abzulehnen.

(Koosolekut juhutama hakkab abiesimees **A. Kerem.**)

J. Westholm (rhw.): Mul oli juhus selle peale tähelpanu juhtida, et minu arwates pole see mingisugune ideaal, kui meie kõik keskkoolid nõnda loome, et nad ainult rahwakooli kõrgema järguna töötada wõiwad. Meie wõiksime mõne keskkooli paremini luua iseseiswana, kui rahwakooli kõrgema järguna. Sellega ei taha ma sugugi öelda, et ühtluskooli ei peaks olema. Ühtluskooli tüüp, kui sarnane, peab jääma sellepärast, et wastasel korral suured hulgad lapsi, kes algkooli kursuse lõpetanud ja kes suurema hariduse järele

ihkawad, ilma aega raiskamata keskkoolis edasi õppida ei saaks. Kui nüüd keskkoolide-seadus seda tahab ära otsustada, et meie awalikka keskkoole ei saa teistsugusena luua, kui ainult ühtluskooli tüübina, siis ei saaks ma mitte selle märkuse wastu rääkida, mis § 9 juurde on wõetud, sest kui meie ära wõtame riigi enamusrahwalt wõimaluse koolisid mitmekesisemalt luua, siis ei tahaks mina seda wõimalust wähemusrahwastelt mitte ära wõtta. Mina jätkaksin neile selle wõimaluse, et nemad wõiksid endi koole ka teisiti korraldada, kuigi meie endale selle seadusega keeldume seda lubamast. Kuid ma arwan, et § 9 wastuwõtmisega weel lõpulikult ära ei otsustata, missugused meie keskkooli tüübid tulewikus saawad olema, kas ainult ühtluskooli põhimõttele rajatud, wõi ka teistsugused, mida ma soowitaksin. Lootes, et see minu soow täide läheb, ei leia mina tarwidust § 9 juurde märkust sisse jätta, mis käib wähemusrahwaste keskkoolide korralduse kohta. Ma tahaks loota, et Riigikogu lähemal ajal tingimata wastu wõtab seaduse, mis ära otsustab meie kooli üldise korralduse, ning seda lootust silmas pidades teen ettepaneku § 9 juurest märkus wälja jätta.

O. Strandman (töer.): Ma tahan kõige pealt tähendada, et tööerakonna selle paragrahwi redaktsioon sugugi ei elnud wähemusrahwaste õiguste kitsendamise jaoks ette pandud. Kui nüüd niisugune waade selle kohta tõusnud, siis tuleb seda väga kahjatseda. Ettepanemiseks on see asja annud, et wähemusrahwaste koolisid ei tohi mitte awada muidu, kui selsamal teel, nagu Eesti koolisidki, nimelt, et krediidid tuleksid ka nendele selsamal teel riigikassast nõutada, nagu see nüüd Eesti koolide jaoks sünnib. Ma arwan, et selle wastu ei saa ka Saksa erakond olla, kui see nii üldiselt wastu on wõetud; loogiliselt ei saa ka Saksa erakond oma rahulolematust selle kohta mitte awaldada. Mis nüüd sellesse puutub, misuguse seaduse järele Saksa koolisid peaks korraldatama, niikaua, kui nende jaoks eriseadusi wälja ei ole antud, see on iseasi. Kui meie ka selle märkuse wastu wõtame, siis jääwad Saksa koolid ilma mingisuguse seaduseta. Wõib olla, et see siis wastuwõetawam on, sest nagu härra Bock awaldas, wõib see omakorraldus aastaid kesta. Ja kui see korraldus ka ei maksa, siis meil üldse õieti mingisugust korraldust ei ole. Mina arwan, et prae-

gune kooliseadus nii halb ei ole, et tema ajuti ka Saksa ringkondadele wastuwõetaw ei oleks. Minu arwates on nendel selle korralduse järele kõiksugused wõimalused olemas. Mis õieti nendele Saksa ringkondadele selles wastuwõtmata on, see ei ole mulle weel päris arusaadaw. Igatahes ei ole siin mingisugust tahtmist nende õigusi kitsendada. Et aga teie koolid praegu ilma seaduslise aluseta peaksid jääma, niisugune nõudmine on minul siiski ka arusaamata.

M. Bock (saks.): Wir stehen auf dem Standpunkt, dass, wenn die Anmerkung ganz gestrichen wird, ohne dass unserer Schule eine autonome Leitung garantiert wird, wir Gefahr laufen, dass uns bei uns im Grundgesetz zugesagten Rechte geschmältert werden könnten. Das Vorhandensein dieser Anmerkung im Gesetz wird uns ein steter Beweis dafür sein, dass unseren Autonomiebestrebungen kein böser Wille entgegensteht. Wenn sie aber jetzt gestrichen wird, dann haben wir keine Garantie dafür, dass die uns zu gewährende Kulturautonomie sich auch auf unsere Schule erstrecken wird. Wenn die Anmerkung bleibt, dann gibt es eine Basis, auf der unsere Schule steht, das vorliegende Gesetzprojekt ist aber pädagogisch schlecht und wir wünschen nicht, unter seine Bestimmungen zu fallen.

Haridusminister H. Bauer: Teatan, et walitsus toetab komisjoni projekti § 9.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Selle paragrahwi ülesanne on kõige pealt garanteerida wähemusrahwaste õigusi. Peale selle on aga ta ülesanne näidata, et wähemusrahwad ei saa enamusrahwaste kulul rohkem keskkoole awada, kui wiimastel on, nagu praegu seisukord kujunenud on. Märkus selle paragrahwi juures tahab ütelda, et wähemusrahwaste koolikorralduste kohta tuleksid eriseadused põhiseaduse põhjal wälja anda. Seda redaktsiooni waadates, mis härra Kana ette pani, leian ma isiklikult, et ta sisuliselt sedasama ütleb, kui eelnõugi ja wõib olla isegi mõnes osas tema kindlamat wõimalust annaks wähemusrahwaste kooli ajutiselt korraldada, niikaua, kui ei ole wastawat seadust loodud. Et komisjon seda küsimust mitte arutanud ei ole, siis ei saa ma selle redaktsiooniga mitte ühineda.

Niisamuti ei saa ka ühineda härra Westholm'i ettepanekuga seda märkust välja jätta.

Juhataja A. Kerem: Sisse tulnud on järgmised parandused:

Esiteks härra Kana parandus, redigeerida § 9 järgmiselt: „Kunni vähemusrahwuste koolide korralduse eriseaduse väljandamiseni asutatakse riigi wõi omawalitsuse poolt paragrahwides 5, 6 ja 8 ettenähtud korras vähemusrahwuste emakeelsed awalikud keskkoolid, silmas pidades rahwuste arwulist wahekorda riigis, kui vähemusrahwusest õpilaste arw, kes keskkooli astuda soowiwad ja woiwad, selleks küllalt suur on.“ Ja teiseks: märkus välja jätta. Märkuse väljajätmise ettepanek on ka rkl. Westholm'i poolt tehtud. Ma kawatsen rkl. Kana ettepaneku esimest osa enne hääletada ja teist osa — märkus välja jätta — koos rkl. Westholm'i ettepanekuga. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Rkl. Kana ettepaneku I osa on wastu wõetud. (Hääletatakse.) Ettepanek — märkus välja jätta — on 21 häälega 15 wastu — tagasi lükatud. § 9 tuleb nüüd muudetud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Paragrahw on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 10. Awalikkude keskkoolide juures wõib awada haridusministeeriumi poolt kinnitatawate määruste põhjal ühiselumaja õpilastele.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Paragrahw 10 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Haridusminister H. Bauer: § 10 ja 11 wahel on mul kaks paragrahwi juurde lisada. Mõlemad käiwad õpemaksu kohta. Et komisjoni projektis maksuta kool oli ette nähtud, siis ei ole neid paragrahwisid selles projektis. Et aga teisel lugemisel sõna „maksuta“ maha tõmmati, siis on soowitaw siin järgmised paragrahwid juurde lisada: Esimene nendest oleks järgmine: „Õpemaksu awalikkudes keskkoolides määrab kooli ülewalpidaja haridusministeeriumi kinnitusel, kus juures wiimane ka õpemaksust wabastatawate õpilaste protsendi alammäära kindlaks määrab.“ Teine paragrahw oleks: „Õpemaksust sissetulnud summad moodustawad kooli erisummad, mida wõib tarwi-

tada kooli ülewalpidaja loaga ainult sama kooli tarbete täitmiseks ja kehweste õpilaste toetamiseks.“

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Et need ettepanekud komisjonis arutamise all ei ole olnud, siis palun aruandjana neid komisjoni määrata.

Juhataja A. Kerem: Et aruandja nõudmine kodukorraga kokkukõlas on, siis lähewad need paragrahwid komisjoni.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 11. Awalikkude keskkoolide õpilastele woiwad nii riigi- kui ka omawalitsuse wõi craasutused ja isikud määrata abirahsid ja toetussumme, mille tarwitamise tingimised annetaja ette paneb ja haridusministeerium kinnitab.

E. Martinson (sd.): Panen ette seda paragrahwi järgmiselt wastu wõtta: „Kehweste anderikkamaile õpilastele wõimaldatakse keskkoolis õppimine õpemaksust wabastamise ja neile ülewalpidamiseks ning õpetarbete muretsemiseks riigi abiraha määramise läbi, mille kogusumma iga aasta kohta kindlaks määratakse eelarwe korras.

Abiraha määramise kohta annab Warariigi Walitsus välja erimääruse:

Märkus: Awalikkudele keskkoolidele woiwad ka omawalitsuse wõi erasutused ja isikud määrata abirahsid ja toetussumme, mille tarwitamise tingimised annetaja ette paneb ja haridusministeerium kinnitab.“

Märkuses õieti sisaldub peaaegu redaktsiooniliselt seesama, mis on komisjoni ettepanekus, kuid paragrahw minu poolt ette pandud kujul on täiesti uus ettepanek, mida komisjonis küll arutatud ei ole ja põhjendan seda sellega, et mitte ainult õpemaksust wabastamise läbi ei tuleks wõimaldada kehwestele õpilastele keskkoolis käimist, waid eeskätt ka selle läbi, et neile riigi abiraha määratakse, mis eelarwe korras kindlaks määratakse. See wiis on nüüd väga mitmes kultuurimaas, muuseas ka Saksamaal, kus isegi nõndanimetatud anderikaste koolid selle jaoks on olemas. Ka Inglismaal on see läbi wiidud. Meie rühm toetab seda parandust väga.

O. Strandman (töer.): Oleks väga soowitaw, kui see küsimus täna mitte

otsustamisele ei tuleks. Lugu on see, et see ettepanek paistab täiesti wastuwõetaw olewat; kuna aga rühmad ei ole saanud asja kohta seisukohta wõtta, ja wäga raske on III lugemisel weel parandusi ette wõtta, siis oleks parem, kui ta täna mitte otsustamisele ei tuleks, waid komisjoni läheks.

E. Martinson (sd.): Selle ettepaneku wastu ei ole mul midagi, sest igitahes on parem, kui asi komisjonis põhjalikumalt läbi töötatud saaks, nii sisuliselt kui ka redaktsiooniliselt.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Mina ühinen ka komisjoni andmise ettepanekuga, sellepärast et juba § 10-das tähendatakse, et õpemaksust sissetulnud summad moodustawad kooli erisummad, mida võib tarwitada ka kehweste õpilaste toetamiseks.

Juhataja A. Kerem: Kuna aruandja ettepanekuga ühinenud on ja sellega paragrahwi komisjoni andmist nõuab, siis läheb § 11 kodukorra põhjal komisjoni.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 12. Kooli asutamisel, ümbermuutmisel ja korraldamisel tuleb täita nõudeid, mis koolimajade, kooli kõrwalhoonete ja siseseadete ning asukoha kohta on ette nähtud sellekohastes haridusministeeiumi erimäärustes.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 12 wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 13. Kooliwõrgu muutmise puhul ette wõetaw awaliku riigi keskkooli sulgumine sünnib Wabariigi Walitsuse sellekohase otsuse põhjal; omawalitsuse poolt ülewalpeetawa kooli sulgumiseks on kooli ülewalpidaja nõusolek tarwilik. Ei ole wiimane kooli sulgumisega nõus, siis on Wabariigi Walitsus õigustatud kooli awalikkude keskkoolide wõrgust wälja arwama ning temale riigi toetussummade andmise lõpetama.

J. Tõnison (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Siin on jutt keskkoolide wõrgust ja seletatakse, et kui kooliwõrku muudetakse, siis võib awalikku keskkooli sulguda ja isegi omawalitsuse poolt ülewalpeetawat kooli. Kui omawalitsus sellega nõus ei ole, siis wõidakse selle kooli abiraha ära wõtta.

Lugu on nüüd nõnda, et keskkoolide wõrk kujuneb tegelikult muidugi wälja: ei awata neid ülearu ega saada ka liiga wähe awada, nõue korraldab seda. Aga ometi oleks liiga walemlik wõi skemaatiline, kui nüüd tahetaks ainult teatawat dislokatsiooni wõi asetamise kawa aluseks wõtta korral, kui otsustamise alla tuleb küsimus, kas omawalitsuse poolt ülewalpeetawat kooli toetada wõi mitte. Esimene asi on siin juures ometi ikka see, kas kool töötab tagajärjerikkalt, kas tal on küllalt õpilasi ja kas tema õpetegewus kui ka kaswatuslik tegewus seisab ülesande kõrgusel. Soomes näituseks, olid esimesed soomekeelsed haridusallikad aasta 50. eest erakoolid, aga riigi maapäewal wiidi määrus läbi, et kui kool on töötanud edukalt, nii et õpilased said küpsustunnistused, ja kooli kaswatuslik ning õpetuslik tegewus seisis tarwilisel kõrgusel, siis pidi ta toetust saama.

Minu arwates peaks see ka meil õigekeelseteks olema. Kui omawalitsuse poolt ülewalpeetaw kool ehk erakool tõesti nii hea on, et tema oma õpetuse ja kaswatususe poolest tõesti teistele kas wõi eeskujuks on, siis ei wõi mitte sellelt koolilt toetusraha ära wõtta, isegi mitte siis, kui üldine koolide arw liiga suur on. Siis sulutagu juba vähemrahuldawad koolid, muidu meie hakkame tõesti mehaaniliselt koole sulguma, ilma et meie nende tegewuse tubliduse, nende kwalifikatsiooni peale rõhku paneksime.

Sellepärast panen mina rahwaerakonna rühma nimel ette § 13 tekstist alguses wälja jätta sõnad: „kooliwõrgu muutmise puhul ette wõetaw“, ja lõpule juurde lisada sõnad: „kui kool oma õpetusliku ja kaswatusliku tegewuse poolest seisukorra kõrgusel ei seisa.“ Selle järele tuleks siis, kui kool oma õpetusliku ja kaswatusliku seisukorra kõrgusel ei seisa ja kui ta selle poolest nõudeid ei rahulda — siis on riik õigustatud temalt toetust ja abi ära wõtma, aga muidu mitte.

Hariduskomisjon kujutas enesele kooliwõrku ette, et määrata ära tarwidust ja selle korda, mis keskhariduse nõudmisel awalikuks tuleb. Kooliwõrgu teostamine ja üldiselt selle määramine sünnib arwatawasti ka tulewikus neis piirides, missugused majanduslised wõimalused üles seawad. Ühtlasi peab arwesse wõtma seda, et koolide ja hariduse kohta wõiwad waated ja nõuded muutuda. Selle seaduseelnõuga, nagu ma juba alguses tähendasin, tahetakse korraldada üldhari-

dusliste koolide küsimust. Siin võib tekkida sarnane seisukord selles seaduses, et teatud juhtumisel niisugune keskkool enam tarwilisel määral ligi ei tõmba. Mitte wahest sellepärast, et tema wahest halwasti korraldatud oleks, ei, aga lihtsalt sellepärast, et on paralleelselt tekkinud mingisugused kutsekoolid ja õpilased leiawad kutsekoolide wastu rohkem huwi, kui selle üldharidusliku keskkooli wastu. Mis peab selle wähese õpilaste arwuga kooliga tehtama? Kas lasta teda edasi töötada, või sulguda? Kuid kui see omawalitsuse kool ja omawalitsus leiab, et tema huwides on tarwilik seda kooli ülewal pidada, et ta võib selle kooli toetamiseks summe määrata, siis ei tohiks riik ometi kooli sulguda, waid peaks temale tegutsemise võimaluse jätma. Tegelikult kujuneks siis lugu nii, et seda kooli sunduslikult kooliwõrgust välja heita ei saa, kuid tema töötaks aga ikka edasi erakoolide alusel. Kuid siin selles seaduses ei ole sugugi erakoolide küsimust puudutatud. Nii siis leian mina, et on teatud tarbe olemas selleks, et kooliwõrku muuta saaks, kooli sulguda saaks, et see paragrahw peaks sellepärast sel kujul sisse jääma, nagu komisjoni poolt on wastu wõetud.

Juhataja A. Kerem: Sisse on tulnud järgmine parandus rkl. Tõnisson'i poolt: § 13 algusest välja jätta sõnad „kooliwõrgu muutmise puhul ettewõetaw...“ ja lõpule juurde lisada sõnad „kui kool oma õpetusliku ja kaswatusliku tegevuse poolest seisukorra kõrgusel ei seisa“. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on see parandus wastu wõetud. Nüüd tuleb § 13 muudetud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 14. Awalikkude keskkoolide aset täitwatele erakeskkoolidele võib haridusministeerium eelarwe korras määrata rahalist toetust ja nende koolide õpilastele anda kõik awalikkude koolide õpilaste õigused.

See paragrahw on paralleelselt esitatud. Tema poolt on hääletanud neli ja wastu neli. Need, kes selle paragrahwi poolt hääletasid, olid arwamisel, et erakeskkoolid niiwõrd tähtsad on, et siin tuleb nende küsimust riiwata ja tuleb ära määrata võimalus erakeskkoolidele toe-

tust anda. Teised, kes hääletasid selle paragrahwi wastu, leidsid, et selles seaduses üldse ei puudutata erakeskkoolide küsimust, sellepärast oleks paragrahw teatud unikum seaduses ja tema järele ei ole ka mingisugust tarwidust. See seadus ei taha sugugi, nagu ma juba tähendasin, lahendada teiste koolide küsimust, mis-sugused ei ole mitte üldharidusliste awalikkude keskkoolide võrgus ja sellepärast üks osa komisjonis hääletas selle paragrahwi wastu.

J. Lattik (kristl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! See § 14 on läbi läinud paralleel ettepanekuna. Ma tähendan, et komisjonis on juba suur hulk liikmeid tema wastu olnud, kes ei ole mitte soowinud, et meie erakeskkool nii kujuneks, nagu riigi- ja omawalitsuste keskkool! Kuid kui meie eraalgatust lubame, siis peame meie kindlale seisukohale asuma et ka koolialal eraalgatus on lubatud. Keskkoolisid peaks võima awada seltsid ja eraisikud. Igas kohas, kus wõistlewad riigikoolidega erakeskkoolid, on ka riigikoolide käsi palju paremini käinud. Haridustööd keskkoolides monopoliseerida, riigi ainuõiguseks tunnistada, ma ütlen see on pärit meil weel Wene ajast, — ja kooli riigi monopooliks teha oleks kõige õnnetum katse. Meil on algusest peale juba teatawaid sõjakäike erakeskkoolide wastu peetud. Erakeskkooli Wene walitsus ei sallinud, ei armastanud, kuid igaüks teab, et erakoolid olid esimesed, õieti teenäitajad, kes Eesti keskkooli löid, need olid esimesed Eesti keskkoolid. Wene walitsus oli arwamisel, et nemad rikuwad keskkooli tüübi kuju, rikuwad ümmarguse kooli süsteemi, ja ajawad rahwuslist poliitikat. Meil peaks sarnane waade kindlasti kaduma ja meie peame sellele seisukohale asuma, et meie haridusalal on wõistlemas riigi ja erakeskkoolid, sellepärast terwitän mina seda märkust keskkooli-seaduses. Kui tema välja jääb, siis jääb tühi koht järele. Et meil eriseadust waja on, seda ma ka tunnistan, aga praegu oleks meie awalikkude keskkoolide seaduse arutamise juures ühte paragrahwi siiski waja, mis erakeskkoolidele näitab, et neid vähemalt meeles on peetud ja neile võimalus on antud awatud saada ja elada.

J. Kana (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Lihtsalt imestama paneb, mis põhjusel ja kui kergesti siin sõna wõetakse. (Paremalt poolnaer. Hüüded: Nagu Teie.) Oodake oma nae-

ruga, ma teen teile kohe selgeks. Kõige pealt peaks olema härral Asutawa Kogu ja Riigikogu liikmel Lattik'ul väga selgesti teada, et meil Eesti riigis on maksivad weneaegsed seadused, kui nad ära muudetud ei ole. (J. Tõnisson (rhw.): Kui wõrdnad wastu ei käi meie põhiseadusele.) Meil on olemas nende hulgas erakeskkoolide seadus, mis mitte ei käi meie põhiseaduse wastu. Ja kas ta halb on, on teine küsimus, kui ta seda on, siis tuleb ta ära muuta ja uus anda. Kui aga awalikkude keskkoolide seaduse tegemise juures sinna kõik sisse topitakse, mis wähegi wõimalik on, siis teeme meie niisuguse seadusandlise pudru, et keegi otsa ega aru ei saa. (Naerparemal pool.) Selle üle wõidakse küll naerda kui tahetakse, aga tegelikult ei saa meie selle paragrahwiga midagi ära teha, ta toob lahkheldi meie seadusesse. Weneaegsetes erakoolide seaduses on selgesti ära nähtud abisaamise wõimalus ja haridusministril on täieline õigus lubada abiraha ja ma ei näe mingit põhjust käesolewasse seadusesse sisse wõtta mingisuguseid eriparagrahwisid. Muidugi selle seadusega — sellega midagi hirmsat ei sünni, aga see on asi, mis mind imestama paneb, misjaoks seda tehakse. Härra Lattik, meil on väga palju erakoolisid, aga nad ei wõi mitte igasugu sihtide tagaajamiseks peetud saada. Seda peab härra Lattik ka silmas pidama.

J. Westholm (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei leia mingit loogilist wastolu selles, kui awalikkude keskkoolide seaduses paragrahw sisse on wõetud, mis kindlustab erakoolidele abisaamist, kuid leian tarwiliku olewat ühe paranduse § 14 juurde teha, nimelt siin ei peaks seisma selles paragrahwis mitte „nende koolide õpilastele“ waid „nende koolidele“.

Riigikogu liige Kana seletab, kuidas Wene ajal olnud erakoolide korraldus. Ma julgeksin sellele seletusele weel juurde lisada tõsiasi, et olid omal ajal erakoolid, millede õpilastel ainult olid õigused, kuna olid ka erakoolid, millel olid kõik awalikkude koolide õigused. Praegusel ajal on wahe awalikkude ja erakoolide ja nende õpilaste õiguste wahel minimaalne. Meil ei ole weel wälja töötatud, aga ma ei kahtle selles mitte, kui ükskord Riigikogu õpetajate paiukiseaduseni jõuab, ta siis waewalt teeks wahet paiukiõiguse wahel

isikutel, kes on teeninud õigustega erakoolides, ja ainult õpilastele õigustega erakoolides. Sellepärast teen mina ettepaneku seda paragrahwi järgmiselt redigeerida: „... ja nendele koolidele anda kõik awalikkude koolide õigused“.

E. Martinson (sd.): Mina ei ole mitte selle wastu, et erakoolidele riigi poolt toetust antakse, niihästi waesemate õpilaste õperahast wabastamiseks kui ka õpetajatele palgamaksmiseks, kuid täiesti õige on, mis siin Riigikogu liige Kana tähendas, et see on puht wormiline küsimus ja kui mõned komisjoni liikmed selle wastu on hääletanud, et selles seaduses wastaw paragrahw peab olema, siis ei järgne sellest weel, et nad erakoolide toetamise wastu on. Need komisjoni liikmed on kõige pealt just wormilisest küljest selle peale waadanud, aga mitte põhimõtteliselt selle wastu olnud. Mina leian ka, et ei ole sugugi õige, selles seaduses seda kindlaks määrata, mis erakoolide kohta käib, kuna wastaw 1914 a. seadus weel mitte ei ole ära kaotatud, kus on wõimaldatud ka erakoolidele abandmine. Peale selle on Riigikogu poolt, ja enne weel Asutawa Kogu poolt wastu wõetud õpetajate palgaseadus, kus on otsekohe sisse wõetud erakoolidele toetuse määramine, ma ei mäleta kindlasti, kas § 11. Seal on see kindlasti fikseeritud ja sellest ei saa juttu olla, et erakoolid abist ilma jääwad, kuid ei ole ju mitte loomulik awalikkude keskkoolide seadusesse paragrahwi sisse wõtta, mille sisu juba mujal määratud on. Et see mitte loomulik ei ole ja halbu tagajärgi toob, see on väga arusaadaw, kui keskkooliseaduses ei ole muid sellesse asjasse puutuwait paragrahwisid, kui ainult see, millega näidatakse abiraha-saamise õigust. Sest nüüd tekiwad küsimused, missugustel tingimistel määratakse seda abiraha, missugused õigused peawad jääma selle juures walitsuse asutustele, kas neil on õigus majanduslist kontrolli pidada, missuguste juriidiliste õigustega peaksid need koolid olema ja hulk teisi küsimusi.

Haridusminister H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Endine Wene erakoolide seadus on olemas, aga ma pean tähendama, et ta halb on ja sellepärast peame õieti neid erakoolisid, mis funktsioneeriwad, kindlustama. Endine Wene seadus on selles mõttes kitsam, kui § 14. Endises Wene seaduses ei ole toetusrahadest mitte räägitud ja lõpuksami

on võimalik olnud teha ainult teatawa deputaadi juuresolekul, meil on aga igalpool palju wabam, sellepärast toetab Wabariigi Walitsus selle paragrahwi wastuwõtmist sel kujul nagu siin ette on pandud.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal. Aruandja sõna ei tarwita. Sisse on tulnud rkl. Westholm'i poolt järgmine parandus § 14 kohta: § 14 kolmandast reast lugeda lõpp järgmiselt: „nendele koolidele anda kõik awalikkude koolide õigused.“

Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on parandus 26 häälega 21 wastu wastu wõetud.

Panen § 14 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on 27 häälega 23 wastu wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): Õpe- ja kaswatusosa. § 15. Awaliku keskkooli kursus kestab wiis õpeaastat.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Lugu on nii, et suuremas osas Euroopa kultuuririikides Rootsimaal, Saksamaal, Helweetsias on keskkooli kursus algkooliga kokku 12 aastat. Meil kujuneks keskkooli kursus 11 aastaseks see on 6 aastat algkoolis ja 5 aastat keskkoolis. Seal on muidugi kaalutud, et peame alati kokku hoidma, sest rahwamajanduse alal peame kõik oma tööjõud ära kasutama. Keskkooli õpekursus ei tohiks üle 5 aasta olla. Selle juures pean ma tähendama, et meie ometi, kui rahwas teistest mitte andekam ei ole, meie noored ei ole siis ka mitte andekamad, kui teiste kultuurirahwaste noored, et meil õppimiseks vähem aega ära kuluks. Teiselt poolt ei tohiks meie mitte vähem õppida just oma rahwusliku kultuuri sügawuse ja tiheduse intensiteedi huwides. Meil on iseäranis keelte rohkus walitsemas. Suurrahwaste noored ei pruugi nii palju keeli õppida, kui meie keskkooli noored. On paragrahw olemas, kus tahtakse keskkoolis kaks wõõrast keelt tarwitusele wõtta.

Haridusminister peaks õieti lastewanematega rohkem kokku puutama, siis ta kuuleks, mis inimesed õpetöö kohta ütlevad. Õpematerjaali rohkus on nii suur, õpekawad nii üle kuhjatud kõiksugu õpeainetega, et meie lapsed lihtsalt üle jõu peawad töötama. Wene walitsuse ajal,

kus meile koolikorraldus ja õpekawad ette kirjutati, hädaldati selle üle. Nüüd oleme meie ise seaduseandjad, nüüd oleme ise seaduse täitjad. Ja meie kool on nüüd ometi laste waewamise kohaks, meie kool on mõnes asjas palju halwemaks läinud, kui tema enne oli. Meie waewame oma tulewiku kandjad nii ära, et nad enne ära nõrkewad, kui neist midagi saanud on. Kas teie usute, et need noored jõuawad kõike seda wastu wõtta, mis neile nüüd kaela kühweldatakse? Sest see ülepea kaela wastuwõetu ja õpitu ei jõua nii lühikese aja jooksul isikuga kokku sulada, ei jõuta seda omaks teha, waid see jääb ikka nagu mehaaniliselt wastu wõetuks. Niisugune laenatud wara ei püsi kaua. Niisugune asi mõjub lihtsalt häwitawalt kooli kaswatustöö peale. Sest missugust eeskuju saab laps wastu wõtta, kui ta lihtsalt teie kätte ära wäsib, ära tüdib?! On ju läbistiikku kokkuwõttes näha, et tütarlapsed matemaatikas nõrgemad on kui poisslapsed, aga siinjuures teame meie ometi, et nad sellesama programmi järele peawad matemaatika läbi wõtma, kui poisid. Ja kui tütarlapsele just sel ajal, kui tema juures kehalised arenemised sünniwad, kõiksugu teadmisi ülearu pähe kuhjatakse, siis wõetakse temalt üldse wõimalus ära kõigest sellest üle saada, tarwilikult areneda. Minu arust saame meie sellest üle ainult õpeaja pikendamise teel. Meil ei ole ju iseäralist põhjust õpeaja kestwust kõigis koolides nii lühendada. Kui meie lapsed üheksaastaselt peale hakkaksid kaheksa aasta asemel, mis nüüd nõutakse, siis kui nad oma kaks-teist aastat koolis olnud, siis on see minu arwates paras arenemise aeg. Sest meie kliimas ja meie oludes ei arene laps mitte liig ruttu. Meie ei ole ju mitte mõni lõunamaa rahwas ja meil ei wõigi nii rutulikku walminemist nõuda.

Kõike kokku wõttes teaksin mina ettepaneku, et meie just rahwamajandust arwesse wõttes küll mitte ei teeks sundlikuks pikemat õpeaega, kuid kooli ülewälbidajad wõiksid õpeaega tarbekorral pikendada. Minu ettepanek oleks järgmine: Awaliku keskkooli kursus kestab vähemalt wiis õpeaastat, aga mitte üle kuue õpeaasta.

J. Kana (tõer.): Silmas pidades, et meil on awatud awalikud keskkoolid ka täiskaswanutele, siis nende kursuste kestus oleneb aga mitmesugustest põhjustest, mis nüüd teistsugused on, kui hari-

likult noortele awatud keskkoolidel, sellepärast panen ette § 15 juurde märkus: „Täiskaswanutele awatud keskkooli kursuse kestwust wõib pikendada wõi lühendada haridusministeeriumi nõusolekul“.

Haridusminister H. Bauer: Pedagoogilisest seisukohast waadates on härra Tõnisson'il täiesti õigus. Meie õpekawad on tõesti liig rohkesti materjaaliga üle kuhjatud, mille tõttu wiie aasta jooksul kõiki läbi wõtta pea wõimatu on. Kuid kui meie waatame teistesse Euroopa riikidesse, siis näeme, et seal on õpeaja kestwus suuremalt osalt 12 aastat ühes algkooliga. Euroopa riikides on igalpool suuremalt osalt kaheteistaastased keskkoolid, isegi — mõned kolmeteistaastased. On aga ka üheteist ja kümneaastaseid, näituseks Türgimaal. Kui Wabariigi Walitsus seda küsimust läbi kaalus, samuti ka Riigikogu komisjon, siis tuldi otsusele, et meil siiski tuleks wiieaastane keskkool normiks seada majanduslistel põhjustel. Nii hästi riigil kui ka rahwal oleks wäga raske ära kanda, kui jälle üks aasta juurde tuleks. Sunduslikuks seda teha wist küll ei wõi, sest ta tekitab suure osa klassisid juurde ning pikendaks ka õpilaste õpeaega, mis majandusliselt kerge ära kanda ei oleks ja sellepärast wõeti ka wiieaastane keskkool wastu. Mis puutub härra Tõnisson'i parandusesse, siis arwan, et see on juba ettepanud paragrahw 8-a lisaga parandatud ning wõiks ka selle alla käia. Igatahes pean tähendama, et walitsuse nimel selle kohta wastust anda ei saa, sellepärast, et walitsus pole seda läbi kaalunud, küll sai aga seisukoht wõetud wiieaastase keskkooli heaks just majanduslistel põhjustel.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Sennine keskkool töötab meil Wene, õigemini Saksa keskkooli alusel ning Saksa keskkooli õpekawaga ja sellepärast on arusaadaw, et meie keskkool nii mõneski juhtumises tunneb raskusi õpekawa läbiwiimiseks, sest et lühikese ajaga tahtakse wäga palju kätte saada. Saksa keskkoolide otstarbekohasuse üle on õige palju kahtlemisi awaldatud ja mitte sugugi mõnesuguste kooli rewolutsiooni tegijate, waid wäga mõõduandwate Saksa pedagoogide poolt, ning wäga paljud on nõudnud, et Saksa keskkooli laad muudetak. Ma arwan, et see aeg kaugel ei ole,

kus sakslased oma keskkooli mingisugusele uuele alusele seawad, nii ei oleks sugugi otstarbekohane praegust Saksa keskkooli tüüpi meie koolile eeskujuks wõtta. Meie keskkooli loomisel ei tohiks nõuda, et mingisuguste apteegi kaaludega mõõdetud täpisealne haridus peaks õpilastele osaks saama. Meil ei ole mingisugust tarwidust ega tungi kindla, ühesuguse ümmarguse hariduse järele, waid meie programmi peab olema liikuw, ning selle programmi tegemine jääb loomulikult haridusministeeriumi hooleks. Wististi muutub tulewikus nii mõnegi õpeaine läbiwõtmine pealiskaudsemaks, mitte sellepärast, et siin haridust tahetakse kärpida, waid lihtsalt sellepärast, et keskkoolis ei ole ühe kui teise aine põhjalikkuse järele tarwidust ja wõib kooli nõnda korraldada, et ühe aine peale teataw raskuse keskpunkt seatakse, ning teised jääksid kõrwalisteks aineteks. Sel teel on ka lõpuks meie keskkool ja sellepärast kaob ära see etteheide, mis tegi siin rkl. härra Tõnisson, tähendades, et õpilased on meil üle koormatud, wananedawad enneaegu kui tahawad keskkooli sarnasel kujul nii wähesese ajaga lõpetada. See on kõik õige endiste ja senniste koolikawade kohta, kuid tulewiku keskkooli kawa kohta ei tahaks ma seda sugugi oletada. Keskkoolide seaduse arutamise puhul, ning kõiki neid küsimusi läbi kaaludes, ei wõtnud komisjoni enamus arwesse mitte üksi majanduslist seisukohta, waid ka seda, et see ebajumal, mida enne kummardati, niinimetatud 'ühtlase' „ümmarguse hariduse“ näol, peab meie keskkoolist kõrwale jääma, ja teatud hariduse omandamiseks jätkub 5. aastast küllalt.

(Juhataja hakkab abiesimees **K. Wirma**.)

Juhataja K. Wirma: Rkl. Tõnisson'i poolt on ette pandud § 15-da juurde järgmine parandus: „Awaliku keskkooli kursus kestab vähemalt 5 õpeaastat, aga mitte üle 6 õpeaasta.“ Rkl. Kana poolt on ettepanek wõtta § 15 juurde järgmine märkus: „Täiskaswanutele awatud keskkooli kursuse kestust wõib pikendada wõi lühendada haridusministeeriumi nõusolekul.“

Asun rkl. Tõnisson'i ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) See ettepanek on saanud poolt 23 häält ja wastu 3, sellega wastu wõetud.

Panen hääletamisele rkl. Kana poolt ettepanud märkuse. (H ä ä l e t a t a k -

se.) Wastu ei olda. Sellega on märkus wastu wõetud. Ühtlasi langeb ära vajadus hääletada komisjoni poolt ette pandud paragrahwi.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 16. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31 juulini.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 17. Tegelik õpetöö awalikus keskkoolis peab kestma vähemalt 36 nädalat aastas. Selle alguse, lõpu, waheajad ja üldised ning kohalikud pühad määrab ära haridusministeerium, selle juures silmas pidades kohalikkude kooliwalitsuste soowe.

Haridusminister H. Bauer: Walitsuse nimel on mul au ette panna § 17 muuta järgmisel kujul: „Tegelik õpetöö awalikus keskkoolis kestab 38 nädalat aastas. Mõjuwail põhjustel võib haridusministeerium õpetöö aega lühendada kuni 36 nädalani. Õpetöö alguse, lõpu, waheajad ja üldised ning kohalikud pühad määrab ära haridusministeerium, selle juures silmas pidades kohalikkude kooliwalitsuste soowi.“

Nimelt on tõstetud kooliaja pikkust sellepärast, et ta peaaegu igalpool Euroopa riikides suurem on kui meil ja waheajad lühemad on kui meil. Normaalseks seda lugeda ei saa, et meie fikseerime nii, et 36 nädalat peaks normaalõpeaasta kestma. Meil on, kui meie 38 nädalat wõtame, pühad maha arwates, umbes 220 tööpäewa. Wäljamaal on enamasti 220—250 tööpäewa normaalajaks wõetud. Saksamaal on miinimum 240 päewa. Meil on wõetud juba kõige alam norm, see teeks siis umbes wälja 38 nädalat. Ta suurt wahet ei tooks sellele, mis tänawu oli, sest kui meie tänawused tööpäewad kokku loeme, siis tuleb umbes 36—37 nädalat wälja, sellega wõrreldes, kas meie eksamipäewad tööpäewadeks loeme, wõi mitte. Nii ei ole seda karta, et kooliwaheajaga liiga lühendatakse. Täna wu olid jutud laiali lagunenud, nagu soowiks haridusministeerium kooliwaheajaga lühendada 4—6 nädalani suwel. Seda muidugi ei ole keegi kawatsenud. Kawatus on edaspidi kooliwaheajaga jätta 8—9 nädalat, kesk juunist augusti teise

pooleni. Ja sellepärast panen Wabariigi Walitsusele ette seda paragrahwi muuta ja normiks pidada 38 nädalat. Mõjuwatel põhjustel võib haridusministeerium seda lühendada 36 nädalani.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Komisjoni nimel ei saa ma Wabariigi Walitsuse ettepanekuga ühineda. Ära määrates tegeliku õpetöö kestwust vähemalt 36 nädalat aastas, pidas hariduskomisjon seda asjaolu silmas, mis meie, kui põhjamaalaste peale mõju awaldab. Meil tuleb kuude kaupa talwel toas seinade wahel wiibida ja iseäranis lastel, kes ei saa ei päikesewalgust ega ka õhku tarwilisel moodsul. Ainukeseks paranduseks sellele asjaolule oleks wahest see, kui meie kaswawale noorsoole jätaksime wõimaluse kooliwaheajal päikest ja õhku tarwilisel moodsul saada. Hariduskomisjon oli arwamisel, et võib muidugi õpewaheajaga pikendada, kuid see oleks lubataw sel juhtumisel, kui olud on küllalt paranenud, kui majandusline seisukord maal on paremaks muutunud. Siis, arusaadawalt, wõiks ka õpeaeg pikemaks muutuda. Praegu on aga suurem osa rahwast weel põdemas, neil tagajärgil, mis sõda on järele jätnud. Just arstiteadlased wõiwad seda tõendada, et meil wäga palju nõrku ja haigeid lapsi on. Nende eest tuleks hoolitseda. Selles mõttes on siin ka 36 nädalat miinimumiks jäetud, õpeaeg ei tarwitseks sunduslikult pikem olla.

Juhataja K. Wirma: Panen hääletamisele kõige pealt haridusministri poolt ette pandud paranduse. Kui see wastu wõetakse, siis jääb komisjoni redaktsioon wälja. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 18. Keskkoolil on wiis klassi, mis õpeaastate järele VII, VIII, IX, X ja XI klassiks nimetatakse.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Lugu on nii, et kooliorganisatsioon ei saanud mitte seaduses ette näha kõiki neid teid, mida tuleb käia õpetuslikkude ja kaswatuslikkude sihtide kättesaamiseks. Seal on metoodiliselt wõi õpeteede poolst sagedasti tarwis, et kursus ära jaguneks teisiti klasside järele,

kui seda wahest üldiselt tarwitatakse. Omal ajal oli siin Balti keskkoolides iseäraline lõpetuse klass. Tema ei käinud mitte priimaga kokku, tema oli ülempriima laadiline. Teiseks oli ta aga nagu lõpetuse klassi moodi, aga ühtlasi pidi tema nagu korduseks ette walmistama riigiexamite wastu. Mitte ainult erakoolisid ei tule sellepolest rahuldada, waid kus ka omawalitsused oma koolides tahaksid niisuguseid iseäralikka metoodilisi wõtteid tarwitada, kui see nüüd seaduses wahest ette nähtud oleks. Rahwaerakonna rühma nimel panen ette § 18 juurde lisada järgmist märkust: „Haridusministeeriumi lubal wõib awaliku keskkooli kursust rohkem kui 5 klassiks jaotada.“ See on kokkukõlas § 15 uuel kujul.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Härra rkl. Tõnisson'i poolt ettekantud paranduses sisaldub mõte, mis keskkooli siiski wõiks üksikutel juhtumistel meie kehewematele õpilastele kättesaadawaks teha. Kuna parandatud paragrahwis aga juba täielikult oletatakse, et omawalitsus wõi riik wõiks hakata looma kuueaastaseid keskkooli, oldi selle seaduseelnõu kokkuseadel arwamisel, et praeguse seisukorra juures ei ole meil wõimalik seda järjekindlalt läbi wiia. See redaktsioon, mis ette on pandud komisjoni poolt, näeb ära, et need koolide klassid, mis normaalselt töötawad, nimetatakse õpeaastate järele. Arusaadaw, et siis teised klassid, mis erakordselt awatakse, nii nagu § 15 ette nähtud, wististe ka 12. wõi 13. klassiks muutuksid. Selle tagajärjel oleks mõeldaw ainult see redaktsioon, mis komisjoni poolt ette on pandud. Selle parandusega, mis tegi rkl. Tõnisson, ei saa ma mitte ühineda.

Juhataja K. Wirma: Korra kohta on sõna rkl. Strandman'il.

O. Strandman (tõer.): Meie wõtsime § 15-as härra Tõnisson'i paranduse wastu, et keskkool wõib olla ka kuueaastane ja nüüd, kui see paragrahw praegu muutmata jääks, siis tekiks tingimata wastolu. Minu arust tuleb siin praegu aega anda järeelmõtlemiseks. Ma teen ettenaneku, seda paragrahwi komisjoni anda.

Aruandja J. Annusson: Ma ühinen selle ettepanekuga.

Juhataja K. Wirma: § 18 läheb komisjoni tagasi.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 19. Keskkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alamaste (VII ja VIII kl.) ühise õpekawaga ja ülemaste (IX—XI kl.), erinewa õpekawaga.

Kuna eelmine paragrahw on komisjoni antud, siis loomulikult tuleb ka see paragrahw komisjoni tagasi anda.

Juhataja K. Wirma: Et aruandja paragrahwi komisjoni tagasiandmist on nõudnud, siis on see ka komisjoni tagasi antud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 20. Õpeainete laadi ja ulatuse järele wõib keskkooli ülemaste olla korraldatud reaali- wõi humanitaarharuna (reakoolina wõi gümnaasiumina); peale selle wõib awada ka eriainelisi keskkooli.

E. Martinson (sd.): Minu arwates on siin ainult kaks peaharu ära tähendatud — reaali- ja humanitaarharud, kuid ei oleks mitte loomulik, kui rohkem harusid ei wõiks keskkooli juures awada. Meie näeme, et praegu õige suur kalduwus on keskkooli õpilastel just kirjanduskunstilise tegewuse poole. Meie näeme seda sellest, et kõige rohkem osa wõtakse õpilasteühinguis just nendest ringidest, kus harrastatakse ühest küljest sporti ja teisest küljest kirjandust. On ju teada, et õige palju õpilastest sugugi ei taha wanu keeli õppida. Kui on ainult üks haru, humanitaarharu, siis peaksid kõik selle haru õpilased wanu keeli õppima. Tingimata peaks aga ka wõimalik olema ainult uusi keeli õppida, sest kirjanduse ja uute keelte wastu on just meie õpilaskonnas õige suurt huwi märgata. Neil puudub täiesti wõimalus omale huwikohast haru walida. Samuti wõiks ütelda, et reaalaru ka sunnib mitmesuguste kalduwustega isikuid ühes õppima. Ei wõi mitte ütelda, et igaiüks, kes suurt huwi tunneb matemaatika wastu, siis tingimata peaks ka suurt huwi tundma bioloogia wõi üldse loodusteaduse wastu. Minu seletusest wõiks järeldada, et peaks nii asja korraldama, et igal keskkoolil peaks kuus kunni seitse haru olema. Kuid see oleks liig kulurikas riigile. Sellepärast wõiks üks keskkool ühte, teine jälle teist haru korraldada. Kuna siin § 20-as teisiti harunemise wõimalust ette nähtud ei ole, siis teeksin mina järgmise paranduse, nimelt täiendada paragrahwi lõppu sõna-

dega: „kui ka teisi õpeharusid“. Soowlaw oleks § 20 komisjoni saata, et komisjonil oleks võimalus peaharusid kindlaks määrata. Aga kui seda paragrahwi komisjoni mitte tagasi ei anta, siis selleks juhtumiseks teen mina selle paranduse.

Riigikogu sekretäär **A. Tupits**: Kõnede üleskirjutamises on takistus tulnud, sellepärast panen ette koosolekut lõpetada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on korra kohta rkl. Strandman'il.

O. Strandman (töer.): Teeksin ettepaneku enne koosoleku lõpetamist § 20 ära hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: § 20-at ei wõi ma weel mitte hääletamisele panna, sest sõna on küsinud härra Tõnisson ja härra haridusminister.

Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada, panen selle ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Wastu ei olda. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

